

ÉLET MŰVELTSÉG ÉS

HÁROM DÁTUM, MEG A NEGYEDIK HÁROM KÉP, MEG EGY ÁLOM X Y Z ÉS EGY ÁLOM

1920

X. Tíz éve tanítja, neveli apró faluja kicsinyeit a jó tanítónéni. Ez a napi munkája. Bár az iskolán kívüli népművelés gondolata még csak bontogatja szárnyait, bár — a másfélszáz gyermeket jelentő hatosztályú osztatlan iskolában — két ember munkáját végzi: mégis tudja, hogy megfeszített munkája mellett még egyéb kötelesség is hárul reá. Faluja népének nehéz sorsáért is felelősség terheli. Ezen is kötelessége könnyíteni. Kötelessége volna mindenkinek, aki a nép között él és tudásban felette áll az árva népnek! Trianon irtózatossága terheket rakott a leggyengébb vállakra is. Nehéz a magyar sors, de legnehezebb a magyar föld népének sorsa. Kicsinyek a földparcellák, de ennél is szomorúbb, hogy kicsiny a tudása az árva népnek ahhoz, hogy ebből a kicsiny földcskéből a legtöbbet hozhassa ki. Érzi, látja, hogy nem a szorgalom és a munkabírási körül van a hiba. Nem tanították meg ezt a népet arra, hogy az ügyesség, a tudás — párosulva szorgalmával és munkabíráásával — egészen más, sokkal jobb életlehetőséget biztosíthatna számára. Tudja azt is, hogy népe munkaidejének tekintélyes része nincs kihasználva. Főleg a tél és az esős napok telnek nagy téletlenségben. Pedig mennyi hasznos munkát végezhetnének ezalatt! Látja a népe nagy ruhátlanságát. Faluja ideális kendertermelő vidéken fekszik, de a beomlott kenderáztatók mutatják, mennyi rombolást végzett a bécsi rongy általános elterjedése ezen a téren is. Nem termelnek annyi kendert sem, amennyi kis gazdaságuk zsák-, ponyva- és kötélkészítését fedezné. Régi háziszőtt asztal- és ágynemű csak egyik-másik háznál akad már. Alsóruhákról ne is beszéljünk! Szövőszék nincs már egy háznál se! Rokka is alig akad! Guzsallyal fonják a kevés szöszöt és kócot! Már ahol fonják! Szövetni elküldik a gyárba, Pápara.

Valamin mégis megakad a szeme. A legszegényebb nép asszonyai — akiknek nem jut a drága, városi boltban vett, berliner vállkendőre — közönséges festetlen kenderből font, durva fonálból kötnek maguknak vállkendőt. Szegényes a kendő. Bizony nem mutatós, de mégis csak meleget tart. Végre is van igazság a mondásban, hogy az a rossz, ami nincs!

Hát el-elnézegeti ezeket a szegényes kendőket. Majd megfigyeli a munkát, ahogy készítik. Rájön, hogy szegényes egyszerűségében is van benne valami, ami jellegzetesen szép. Felépítésében és díszítésében meglátja az egyszerű, tanulatlan falusi asszony szép utáni vágyódását. Gondolja, erre már lehet valamit építeni!

Megtanulja az egyszerű anyagon a kendőkötés technikáját. Finom fonalat szerez és most már finom anyagból készíti el a kőkendő másolatát. Az anyag megneemesíti a technika, a forma szépségét.

Megtanítja az asszonyokat a finom anyaggal dolgozni. A durva kőmunkához szokott kezek hamar megszokják a finom anyagot. Készülnek a szebbnél-szebb kendők.

Rövid idő alatt kiállítást rendeznek a községben, és a vármegye vezetői a legnagyobb elismeréssel szemlélik a kendőket. Az éppen ott ténykedő püspök vásárol is. A környék földesura — a legnagyobb magyar unokája —, Károlyi-Széchenyi Hanna grófnő a legnagyobb elragadtatással ír az ajándékba kapott kendő szépségéről. Viszonzásul tíz szövőszék faanyagát ajánlja fel erdejéből. Széchenyi-gesztus — a legnagyobb magyar unokájától! Az meg szomorúan magyar, hogy a gavallérosan felajánlott fák ma is az erdön állnak, mert, minden utánajárás dacára, nem akadt tényező, aki segítséget nyújtott volna a szövőszékek elkészítéséhez.

A Főméltóságú Asszony meleg szeretettel fogadja a kis falu tanítónőjét, külön kihallgatáson. Egy órán át elbeszélget vele és elragadtatását fejezi ki a kendő szépsége felett.

Viseli a kendőt az ország első asszonya! Hit éled a lelkekben, hogy a kendők országos hírré tesznek szert. Talán külföldre is kijutnak!

Aztán, — ezer próbálkozás fut zátonyra a részvétlenség és meg-nem értés szirtein.

Ezekben az években még nincs érdeklődés a magyar népművészet szépségei, értékei iránt. Jelentkezik ugyan a magyar munka mohó vámszedője.

Még ezzel is megpróbálkozik a lelkes tanítónő. Csak akkor retten vissza, amikor látja, hogy a kapzsi kizsákmányoló éhbért fizet a szép munkáért.

Szertefoszlik a szép álom, és a nyomor tovább zsibbaszt a reménytelen magyar éjtszakában egy csendes zalai falu felett...

1930.

Y. Jeles tanítói oklevéllel hagyja ott az iskolát. Szegény szülők gyermeke. A kenyérre rá van szorulva nagyon is. Tanítói állást nem tud szerezni. A gazdasági válság világszerte terjed. Kiapadtak a külföldi kölcsönök. A minisztériumban 8—9000 tanítónő kérvényét lepi a por. Nincs új állás, nincs kinevezés! Rendeletet adnak ki, hogy oklevelének keltétől számítva két éven belül senki sem pályázhat. Istenem, két év alatt is enni, élni kell!

A fiatal élet munkateret keres, kenyér után néz. Megtanul szőni. Mestere lesz a szövésnek. Egyszerű házi szövőszékén valóságos skót szövöketek sző. Kiállításokon megbámulják szöveteit. Jómagam is ott fedezem fel. Mintáival bejárom a minisztériumokat...

Minden hiába! Csend van... Csőd van!...

Egy tehetség, egy érték, akinek hivatása volna tanfolyamokon adni tovább tudását százaknak, ezreknek... Tényezőnek lenni a magyar finom szövő háziipar megeremtésében... Elkallódik!

Szövőszékén reggeltől estig robotol, hogy megkeresse a betevő falatot... No már csak néhány évig!... Mert egyszer csak jön az országgyarapodás,

és akkor — ez a szövőzseni — visszatérhet eredeti hivatásához... Helyettes tanító lesz. Oktat 50—60 gyermeket írni, olvasni, számolni...

Kimagasló oszlopa lehetett volna az életfontosságú magyar háziiparnak!... Így, egy névtelen lesz a tízezrek között...

1940.

Z. Olyan egyforma a szegény emberek élete. Ő is a 30-as években végzett. Szintén tiszta egyes a diplomája, de protekciója nincs. A viszonyok mostohák: „Sok az eszkimó és kevés a fóka.” Hanem — törékeny nő létére — kemény fából van faragva.

Megpróbál sok mindent. Ismeri az angolok boldogulásának titkát: próbáld még egyszer! Idegenvezető, ha kell! Néprajzi tudóssá képezi ki magát. Csak úgy a próba kedvéért! No hiszen minden próba céljai közt ott szerepel: a kenyér is!

Szegény ember szereti legjobban a szegénységet! Zalától messze, a délibábos pusztá tövében vagyunk. Nagy itt is a szegénység... A szegény embernek sovány állatocskája: a juh. Sovány kosztjáért gazdagon fizet. Talán érzi, hogy nagyon rá vannak utalva?

A szegény pásztornép soványka komenciós kenyéréhez adja a tejet, zsírpótléknak a vastag tejfelt, és szalonnápótlónak a kövér juhtúrót és juhsajtot. Minderre rá adja még a gyapjút.

Valaha ez a gyapjú — a kender mellett — kiadta a pásztornép teljes ruházatát. Szorgos asszonykezek mosták, fonták, szőtték és nem kellett ruhára pénzt kiadni. Még a szükséges takarókra is jutott: embernek, állatnak, gazdaságnak.

A fonókban szólt a nőta, kattogtak a szövőszékek. Az egészséges vidámság derűje ragyogta be a magyar falvak életét.

De az idők változtak. Bejött mindenhová a bécsi rongy és elvitte a dolgoz nép vidám mosolygását, a megelégedettség boldog derűjét. Leszoktatta arról a többletmunkáról a falvak népét, amely többlet eredményének köszönhetette gondtalanabb életét. Az elárvult szövőszékek előbb csak a padlásra, majd apródonként a tűzre kerültek.

Elnémultak a fonók, és ezután komor csend ülte meg a falusi szegénység portáját... A gyapjú meg vándorútra kelt...

Hetven fillérért vette a zsidó kilóját, amikor rádöbbsent erre az érték-pazarlásra az a kis állástalan tanítónő, akit mi itt ezzel a Z betűvel jelölünk. Kicsit átadjuk neki a szót:

„D-ben sok a magyar juh, aminek a gyapját potom pénzen elpazarolták a gazdák a zsidóknak, s így a magyar juhtenyésztés hanyatlóban volt. Törtem a fejemet, hogy mit lehetne tenni, hogy fellendüljön, és a gyapjú értékesíthető legyen? — Jártam a múzeumba és az ottani szövőszékeket tanulmányozva elhatároztam, hogy megpróbálom a régen D-ben is virágzó házi gyapjufeldolgozást újra elterjeszteni. — Pénzem nem volt. — Irodában állást vállaltam és vásároltam próbára 8 kg gyapjút. Azzal megkezdtem a kísérletet: mosást, szárítást, fésülést, seprűnyélen kezdtem fonni tanulni s aztán megvizsgáltam a fonalat. — Egy régi, eldobott szövőszéket kibéreltem 6 hétre 45 pengőért és próbáltam a szövést. — Aztán tanfolyamot akartam tartani, hogy a pásztornép otthon, kevés költséggel, dolgozhassa fel saját nyersanyagát. — Először nem akartak engedélyt adni hozzá,

hogy „még ilyen nem volt”. — Aztán ez is sikerült. Amikor a záróvizsgára lejöttek az Iparügyi Minisztérium kiküldöttei, ők maguk felszították tovább a dolgot. — Még egy tanfolyamot tartottam. Ezután tanítványaim keresni szerettek volna. — Megkezdtem a harcot a tőkéért, a tőkével. — Ez keserves volt. — Nem szívesen beszélek róla. — Végre kaptam hitelben gyapjút. Szövőszéket se kaptam eleinte. — Pénzem nem volt a csináltatásra. — Végre ez is sikerült. — Közben megtanultam a festést is. A tervezés a kisujjamban volt. — Csináltunk: szőnyeget, takarókat, falvédőket, szöveteiket, sőt csomózott szőnyeget is. Készítményeinket látta — többek közt — Frick birodalmi miniszter is és tetszésének azzal is bizonyosságát adta, hogy vásárolt is. — Az első gyapjúvásárlásomra a gyapjú ára ott 70 fillérről felugrott 150 fillére. Ez nekem igaz örömet szerzett... Azután a gyapjúszővésnek búcsút kellett mondanom. — Nagyon fájt otthagynom! — Hiszen a semmiből teremtettem pozitívumot hagytam ott, a kiteljesülés előtt. — Igaz, ha reményem lett volna, hogy tovább fejleszthetem, teljes virágzásba érlelhetem, nem hagytam volna ott. De nem állt mellém senki! — Tőkével sem támogatott senki! — Szerettem a fajtámat és mindent megpróbáltam, hogy a magam kis körében nehéz sorsán enyhítsek. Hogy komolyabb eredményeket nem érhettem el, nem rajtam mult!”

Ez volt a Z esete. Nem fűzők hozzá semmit!

1950.

A második világháború már végétért. István király birodalma csonkítatlanul áll és virágzik. Szociális feszültsége eltűnőben. Folyik a társadalom és termelés átszervezése. Hajózáseink megszaporodtak. Debrecenből, Zalaegerszegről hajón szállítják a terményeket Budapestre és a Szabadkikötőn át Európa minden részébe. Elmúlt az árvízveszély örökre. Kiépült az ország csatornahálózata. Az öntözéses gazdálkodásra berendezkedett Magyarország Európa virágoskertje.

Rég elkészült az iskolán kívüli népművelési törvény. Sőt már a gyakorlatba is átültették. Budapest leghatalmasabb palotájában működik a népművelés országos központja. Budapestnek már három nagyteljesítményű rádióleadója van. Egy csak zeneszámokat ad, a másik szórakoztató és oktató prózát, de a harmadiknak van legnagyobb jelentősége. Ez kizárólag a népművelés céljait szolgálja. Az ország legtávolibb helyén, a legegyszerűbb készülékkel is jól hallható, sőt látható. Mert minden adás televíziós már. Belátták, hogy az ország sorsát csak a parasztság sorsának gyökeres megjavításával lehet gyökeresen megjavítani. Műsorát a legnagyobb tudósok állítják össze. Felhasználva az emberi tudás minden eredményét.

Nagyvezérkar intézi a sorsfordulást előkészítő munkát. A legkiválóbbakból van összeválogatva. Külön osztálya van a neveléstudomány és a földművelés minden tudományágának.

Itt van a központja az országosan megszervezett meteorológiai szolgáltatnak, amely a nap minden szakában prognózisokat ad. Fokozott jelentősége van ennek a kertgazdálkodásra átállított Magyarországon.

A téli gazdasági iskolák beolvadtak a népfőiskolákba. Ezek már nem párhetes kurzusok, de állandóan működő intézetek. Minden vármegyében több is működik. Az ország és a külföld legkiválóbb szakértőinek meghallgatásával szervezték meg őket.

A rádió hajnali 3-tól este 10-ig ad műsort, alkalmazkodva a földműves nép életéhez. Minden előadást lemezre vesznek és azokat állandóan ki-kölcsönzik. (Grammofon már van minden község gazdakörében és természetesen minden faluban van gazdakör.) De a központ hatalmas nyomdájában százezerszám nyomtatnak ki minden előadást! Senkinek sem kell clesnie egyetlen előadás anyagától sem.

Külön osztálya van a mezőgazdasági gépkultúra kiépítésének. Modern gépek nélkül senki se gazdálkodik már Magyarországon!

A jó utak, egészséges házak építését nagyon megkönnyítik a sűrű víziutak.

Rájöttek, hogy a nép munkaidejének tökéletes kihasználása nélkül nincs igazi haladás és ezért minden vidék megkapta — a neki legalkalmasabb háziipar terén — a legáltalánosabb kiképzést. Különös tekintettel a nyersanyagtermelésre! A gyáripar jórészt decentralizálták ezzel és így sokkal egészségesebb lett a népsűrűség megoszlása. Kiegyenlítődött a városi és falusi munkásság életszínvonala közötti különbség, ez utóbbiak javára.

A közjóléti szövetkezetek e téren kifejtett erőfeszítéseinek kudarcra rádőbentette az illetékeseket, hogy ez a nagy átalakulás, alapos és szétágazó propaganda nélkül, meg nem valósítható. Így ezt a feladatot, a tömegek meggyőzését, a népművelés vállalta magára. Munkásai a legkisebb lakott helyen is elvégezték a talajelőkészítés munkáját.

A vármegyei népművelési titkárok nagyobb szervezethez jutottak, mint amivel eddig a népművelés országos irányítása folyt.

Ebben az időben már csak az egyetemeken különlegesen kiképzett — külföldi tanulmányokat végzett — népművelők lehettek megyei titkárok.

A Népművelési Kutatóintézet hatalmasan kifejlődött. Óriási könyvtárában a világirodalom minden műve megtalálható, amely a népművelésnél felhasználható. Kartotéktermében minden adat fellelhető, amely vonatkozásban van a népműveléssel.

A népművelés falusi munkásai is rendszeres képzésben részesülnek. Évente kongresszusokat tartanak.

A szövetkezetek kiépítésének külön osztálya van. Innét irányítják az egész mezőgazdasági, háziipari termelést, feldolgozást, csomagolást és szállítást. A dán példából megtanultuk, hogy a haszon jelentékeny része itt fogható meg és menthető meg a termelő nép javára.

Ebben a keretben már egészen más képet mutat X, Y és Z sorsa!

Van a központnak egy hatalmas méretű iskolája. Itt kapják gyakorlati kiképzésüket az ország összes népművelői. A Népművelési Kutatóintézet körültekintő gonddal vigyázott arra, hogy a népművelők táborából egyetlen kiemelkedő érték se kallódhasson el. Felfigyel minden olyan kezdeményezésre, amelyet tágabb keretek között is hasznosan lehet művelni a nép javára. Nem engedi, hogy életrevaló gondolatok kitermelői csak egy szűk körnek ádhassák át tudásuk kincseit. Itt aztán igazán nincs protekció! Ide mindenkit csak a kimagasló teljesítménye hozhat be.

Ha az országnak még oly eldugott falujában is kezdeményez valaki valamit, ami a haladást, a fejlődést eredményesen szolgálja, az már bekerül ebbe a központi iskolába. Itt aztán a hivatott népművelők ezreinek adhatják át azt a tudást, amit ők — a kagyló gyöngytermelő szenvedésével — kitermeltek. Így és itt válik milliók kincsévé az ő szenvedésük áldott gyü-

mölcsse. A meg nem értettség tragédiája ma már nem lehet végzete egyetlen tehetséges népművelőnek sem!

Az iskola egyik munkatermében állandóan 50 népművelő tanulja X-től a kendőkészítés minden mozzanatát. De megtanulják a szükséges nyersanyag termelésének és kikészítésének minden mozzanatát is.

A másikban ugyancsak 50 népművelő tanulja Y-től — a tökéletesített szövőszékeken — a szövés teljes technikáját. Ugyancsak tökéletesen elsajátítva a nyersanyagtermelés és kikészítés technikáját is.

A harmadikban Z tanít másik 50 népművelőt a magyar gyapjú kikészítésének és feldolgozásának minden csinjára-binjára. A remek takarók, szőttesek, szőnyegek készítésének titkai milliók közkincsévé válnak az iskolából szerte távozó népművelők áldott munkája révén.

De nemcsak ők hárman, százak és százak — a boldogulás száz és százféle eszközének megismertetésével — munkálják a népművelés legszentebb célját: a nép jólétének emelését.

Munkájuk nyomán a nép — eddig parlagon heverő — munkaerejének, munkaidejének okos és hasznos felhasználásával a rideg és szegényes lakások meleg otthonokká válnak. Kisimulnak a gondszántotta arcok. Piros-pozsgásokká válnak a csenevész, rosszul táplált gyermekek orcái.

A több és jobb munka több és jobb kenyeret ad. A vezetetteket meggyőzi ez a munka és ez az eredmény, hogy a vezetők őket valóban testvéreiknek tekintik s ezzel örökre megszűnt a szociális feszültség.

A testvéri összefogás, az ész, a szeretet és a munka így tesz boldoggá egy népet, amely ezeréves szenvedéssel szolgált rá erre a boldogságra.

Andrássy János

ÜNNEPLÉSEM

Igen tisztelt Szerkesztő Úr!

Az elején kezdem...

Csak serkendezett még a bajuszkám. Feketeségét simogattam, s lopva nézegettem a tükörben. Irénke is csak a szeme sarkából szemérmesen pilllogott rá, de a lényeg mégis az, hogy a bajuszkám miatt összeházásodtunk.

Azért mondom így, mert ez az igazság. Repce intéző úr kérte meg előbb az Irénke kezét, s neki akkor még nem volt selymes fekete bajuszkája, hát én győztem.

Ebben így a világban semmi érdekesség nincs, de ha megmondom, hogy a győzelmet egy kezdő kántortanító aratta, akkor bizonyosan összeacsapja a kezét még a Szerkesztő úr is...

Uradalmi intézőné helyett tanítóné lett Irénkéből, s én tudom, hogy ebben a legnagyobb érdem a bajuszomat illette. Nem is borotváltam le soha, s még az olyan horbélyüzletbe sem tettem be másodszor a lábam, ahol megkérdezték:

— Parancsolja kéremáссan a bajuszt megigazíttatni?!

Gyerek-ember voltam, de éreztem Irénke nagy kitüntetését, azért elhatároztam, hogy értékes ember leszek.

Repce úr akkor segéd tiszt volt az uradalomnál. Én gyalog jártam Irénkéhez, ő hol lóháton, hol fogaton... Sokszor gondolok rá, mert az